

Pot na Fužine 2
SI-1000 Ljubljana
T +386 (0)1 548 42 70
F +386 (0)1 540 03 44
E mao@mao.si
www.mao.si

MUZEJ ZA
ARHITEKTURO
IN OBLIKOVANJE
MUSEUM OF
ARCHITECTURE
AND DESIGN

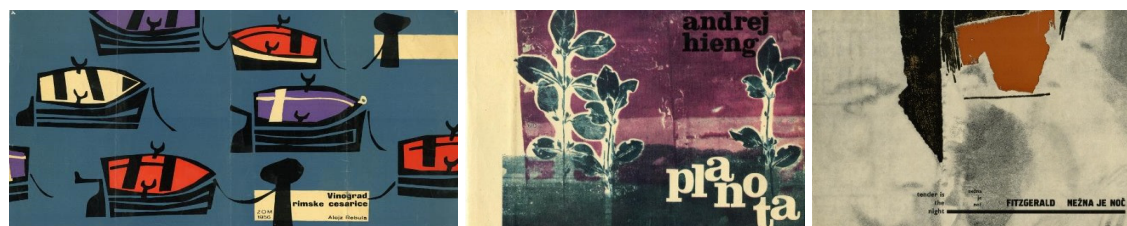
Razstava

Knjižni ščitni ovitki iz zbirke Muzeja za arhitekturo in oblikovanje

19. julij-21. oktober 2018

Muzej za arhitekturo in oblikovanje, Pot na Fužine 2

Vljudno vabljeni na ogled razstave, kjer je predstavljenih več kot petdeset ščitnih ovitkov in knjig s ščitnimi ovitki iz obdobja petdesetih in šestdesetih let 20. stoletja. Predstavljena so dela Uroša Vagaje, Grege Košaka, Jožeta Brumna, Bronislava Fajona, Jakice Accetto, Karla Hrovatina, Otona Polaka, Nadje Furlan, Majde Dobravec, Radmile Novak- Ciuha in Vladimirja Makuca. Kustosinja razstave je Cvetka Požar.

»Oblikovalci in oblikovalke, izhajajoč predvsem iz vrst arhitektov, so v petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja pokazali, da je mogoče s preprostimi, abstraktnimi likovnimi elementi oblikovati izrazno učinkovito vidno sporočilo. Bogastvo tega se kaže v več kot 200 ščitnih ovitkih, ki jih hranimo v zbirki MAO. Ker gre za najbolj izpostavljen del knjige, so ohranjena dela slovenskega modernističnega oblikovanja še toliko bolj dragocena. Del te, doslej premalo raziskane zgodovine grafičnega oblikovanja, smo postavili na ogled v letu kulturne dediščine, z namenom, da opozorimo na pomemben segment slovenske oblikovalske dediščine in hkrati pridobimo dodatne, nove podatke.« - **Cvetka Požar, kustosinja razstave**

Ščitni ovitek je »plakat« knjige, njegova likovna podoba sporoča njeno vsebino. Knjige si ogledujemo, jih kupujemo, beremo, so naša last in kot take so nam ljubi predmeti, zato je njihova zunanja oprema še kako pomemben dejavnik. Dobro oblikovana knjiga nas nagovori, pritegne, prepriča ... A prav ščitni ovitek, ki je prvi stik bralca s knjigo, je dokaj netrajen. Pogosto ga strgamo, uničimo ali izgubimo. Že Edvard Ravnikar je leta 1952 zapisal, da »knjiga, ki izgubi ščitni ovitek, večkrat prav lahko ostane slepa in gluha«. Zato se je zavzemal za to, da je treba skrbno oblikovati vse sestavne dele knjige, tudi

platnice in hrbet, kot trajno celoto. Na začetku petdesetih let 20. stoletja so kritike knjižnega oblikovanja, predvsem Ravnikarjeve, v slovenskem prostoru spodbudile razvoj kakovostnega knjižnega oblikovanja. Vidnejši oblikovalci ščitnih ovitkov iz povojnega obdobja, kot so Uroš Vagaja, Grega Košak, Jože Brumen, Bronislav Fajon, Jakica Accetto, Nadja Furlan, Majda Dobravec in drugi, so se zavestno lotili vzpostavitve sodobne grafičnooblikovalske govorice. Začeli so iskati možnosti svobodnejšega in avtorsko dovršenega izraza, utemeljenega na modernističnih načelih, kar je po letu 1950 omogočil prodor vplivov z Zahoda. Pri tem so bile pomembne tudi založbe (Cankarjeva založba, Založba Obzorja, Državna založba Slovenije, Založba Lipa ...), ki so se zavedale pomembnosti dobre knjižne opreme in so angažirale prodorne mlade oblikovalce.

Ščitni ovitek se je pojavil v 19. stoletju in njegov namen je bil najprej zgolj funkcionalen: zaščita platnic knjige. Preprost papir je služil kot ovoj knjige, ki je ščitil njene platnice, dokler ni dobila lastnika; po nakupu pa ga je večina ljudi odvrгла. Ščitni ovitek je imel zaradi tega dolgo obrobno značaj, zato je tudi malo ohranjenih primerov iz 19. stoletja. V redno rabo so ščitni ovitki prišli šele po letu 1900, ko je bila njihova podoba še dokaj skromna. Njihov razvoj in uveljavitev sta sovpadala z obdobjem modernizma, ko so se pojavile nove možnosti komuniciranja (množično izdajanje časopisov in revij, pojav radia in televizije itd.) in je bil spodbujen tudi razvoj založništva. V Angliji in ZDA, državah, ki sta na tem področju prednjačili, se je to zgodilo po letu 1920, ko so se tudi v knjigotrštvu bolj posvetili raziskavam trga in vzpostavitvi blagovnih znamk. Vizualna podoba knjižnega ovitka je tako postala pomemben dejavnik.

Knjige s ščitnimi ovitki so pred drugo svetovno vojno izdajale tudi slovenske založbe (Modra ptica, Založba Hram itn.); čeprav je šlo pogosto le za tipografsko oblikovane ovitke, se je, predvsem v tridesetih letih, na njih tudi že pojavljala fotografija, sicer bolj kot dokumentarni posnetek. Naprednejši razvoj je knjižno oblikovanje doživelo po drugi svetovni vojni, ko je Edvard Ravnikar kot pedagog na ljubljanski Fakulteti za arhitekturo odigral ključno vlogo pri izobraževanju arhitektov, ki so postavili temelje sodobnega slovenskega grafičnega oblikovanja. Mejniki sodobne oblikovne zasnove je prav Ravnikarjevo oblikovanje ščitnega ovitka in platnic knjige Ignazija Siloneja *Fontamara*, ki jo je leta 1951 oblikoval za Cankarjevo založbo. Novost je konceptualno zasnovana podoba ščitnega ovitka, ki ga je z abstraktnimi, rastrskimi, stiliziranimi oblikami in ročno izpisanim naslovom oblikoval v estetsko dovršeno, skladno in sporočilno učinkovito celoto, s čimer je zadostil modernističnim zahtevam po integraciji forme in funkcije.

Slovenski grafični oblikovalci so bili dovzetni tako za vplive švicarskega internacionalnega sloga (mrežni sistem, raba črk kot likovno sporočilnega elementa ...) kot tudi za vplive iz likovne umetnosti (abstraktne umetnosti, informela). Prvine (geometrične) abstraktne umetnosti so kombinirali z racionalističnimi, geometriziranimi in strukturno analitično grajenimi kompozicijami. Večplastna sporočilna izraznost, utemeljena na preprostih grafičnih oblikah, abstraktnem likovnem jeziku, prekrivajočih se stiliziranih figuralnih in predmetnih oblikah ter kolažiranju barvnih folij, je značilnost slovenskega grafičnega oblikovanja, ki zaznamuje tudi oblikovanje ščitnih ovitkov. Grega Košak je tako oblikoval geometrijsko zasnovane, barvno skladne ščitne ovitke s prekrivajočimi se stiliziranimi motivi ter (predvsem v šestdesetih letih) kot vizualna izrazna sredstva uporabljal fotografijo in črke. Istočasno je bilo pomembno (a je dokaj spregledano) tudi oblikovanje ščitnih ovitkov oblikovalke Jakice Accetto, Nadje Furlan in Majde Dobravec, ki so že v petdesetih letih ustvarjale tako za Cankarjevo založbo kot za Državno založbo Slovenije. V petdesetih in šestdesetih letih je bil na področju knjižnega oblikovanja dejaven tudi arhitekt Uroš Vagaja, ki je vidno sporočilo gradil na avtorski risbi in kolažu ter rabi fotografije. Njegov grafičnooblikovalski jezik je (figuralno) razigran in barvno pester. Črke uporablja kot sporočilne likovne elemente, povezane z vsebino knjige. Na ovitku knjige *Propad stanov* (1962) vsebino poudari z »razbitimi« črkami naslova knjige, na ovitku knjige *Tovarna oficirjev* (1961) enakomerno razgiban ritmičnim črkam asociira na korakanje, na ovitku knjige *Planota* (1962) pa se besede naslova po zlogih dvigajo in spuščajo.

Pomembno novost pri oblikovanju ščitnih ovitkov je leta 1963 napovedal Jože Brumen s serijo ovitkov za Državno založbo Slovenije (*Vojna in mir*, *Striček Pons*, *Hamlet*, *Macbeth*, *Othello*). Gre za enovito zasnovo, pri kateri se podoba razteza čez celoten ovitek, vključno z zavihki. Zasnova, ki so jo pogosto povezovali z vplivi informelnega slikarstva, je abstraktna, a ne popolnoma, saj je oblika dostikrat prepoznavna, nenaključna in skrbno načrtovana. Na knjižnem ovitku je s tovrstno zasnovo smiselno

poudaril longitudinalno gibanje in intimo kontemplacije branja. Ta pristop se je nadaljeval tudi na njegovih ovitkih knjig *Bolečina nedoživetega* (1964), *Ne bog ne žival* (1965) in *Ogenjvoda* (1965). Brumen je v šestdesetih letih s svojimi knjižnimi zasnovami ključno prispeval k vzpostavitvi izvirne, sodobno zasnovane knjižne opreme.

Prodoren oblikovalec knjižne opreme je bil v šestdesetih letih tudi Bronislav Fajon. Vsebinsko ščitnih ovitkov je pogosto gradil z barvno prelivajočimi se grafičnimi strukturami, kolažiranjem in fotografskimi rastrami. Vizualno so njegovi ovitki polni simbolike, kot denimo pri knjigi *Nekropola* (1967), kjer je tragika tematike izražena z grafičnim rastrskim sijem sveč, številkami in pretanjeno izbiro barve (vijoličast cvet kot simbol žalovanja). Med letoma 1966 in 1968 je za Mozaik, zbirko Cankarjeve založbe, ščitne ovitke oblikoval Karel Hrovatin, ki je sporočilo gradil z abstraktnimi slikarskimi posegi, fotografijo in kolaži na belem polju ovitka.

Oblikovalci in oblikovalke so v petdesetih letih 20. stoletja vzpostavili kakovostno likovno podobo knjižnih ščitnih ovitkov. Pokazali so, da je mogoče s preprostimi, abstraktnimi likovnimi elementi oblikovati izrazno učinkovito vidno sporočilo. Z novimi, izvirnimi pristopi, predvsem z večjo rabo fotografije, so v šestdesetih letih to nadgradili in odprli pot novi vizualni izraznosti. Raznoliki avtorski pristopi so prinesli mnogovrstne kakovostne rešitve, ki so obogatile tako slovensko založništvo kot tudi razvoj grafičnega oblikovanja v Sloveniji.

V zbirki vizualnih komunikacij MAO hranimo bogato zbirko ščitnih ovitkov iz druge polovice 20. stoletja. Na pričujoči razstavi je predstavljenih več kot petdeset ščitnih ovitkov in knjig s ščitnimi ovitki iz obdobja petdesetih in šestdesetih let 20. stoletja. Predstavljena so dela Uroša Vagaje, Grege Košaka, Jožeta Brumna, Bronislava Fajona, Jakice Accetto, Karla Hrovatina, Otona Polaka, Nadje Furlan, Majde Dobravec, Zvesta Apollonia, Radmile Novak- Ciuha in Vladimirja Makuca.

Cvetka Požar

MUZEJ ZA ARHITEKTURO
IN OBLIKOVANJE
MUSEUM OF
ARCHITECTURE AND DESIGN

Slikovno gradivo in podnapisi:

Fotografije so dosegljive na: <http://www.mao.si/Za-medije.aspx>

Sledite nam na:

Facebook Twitter YouTube Instagram

Prireditelj: Muzej za arhitekturo in oblikovanje, Ljubljana

Program MAO financira: Ministrstvo za kulturo

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

*** Pridržujemo si pravico do spremembe programa!

Dodatne informacije:

www.mao.si

ana.kuntaric@mao.si

+386 (0)1 548 42 74